Zofia Rudnik-Karwatowa
(Instytut Slawistyki PAN w Warszawie)

Blok tematyczny Komisji Słowotwórstwa
afiliowanej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów
(XV Międzynarodowy Kongres Slawistów,
Mińsk, 20–27 sierpnia 2013)

Komisja Słowotwórstwa jest jedną z najbardziej aktywnych komisji afiliowanych przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów. Podczas XV Międzynarodowego Kongresu Slawistów w Mińsku (20–27 sierpnia 2013), podobnie jak na poprzednich kongresach, zorganizowała blok tematyczny (problemowy), którego temat brzmiał: *Словообразование и новые функциональные стили славянских языков*. Spiritus movens przedsięwzięcia naukowego była sekretarz Komisji Słowotwórstwa prof. Elena Koriakowcewa, a z referatami wystąpiło ogółem sześć osób: z Austrii, Białorusi, Polski, Rosji i Słowenii (nie odbył się zaplanowany referat przedstawicielki Macedonii).

Prof. Elena Koriakowcewa (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Siedlcach, Polska) w referacie pt. *Словообразовательные ресурсы новых функциональных стилей славянских языков* omówiła aktywne procesy słowotwórcze występujące w nowych stylach funkcjonalnych języków

słowiańskich: w języku mediów, reklamy i socjolekcie komputerowym. Bogaty materiał wyekscerpowany z prasy, telewizji, ogłoszeń reklamowych, a także ze słowników, baz danych i korpusów językowych dał dobrą podstawę do porównania aktywności słotwórstwa głównie w trzech obszarach językowych: rosyjskim, polskim i czeskim. Analiza danych pozwoliła stwierdzić, że najbardziej produktywnym sposobem tworzenia neologizmów są sufiksacja i kompozycja, w znacznym stopniu wykorzystujące środki internacjonalne.

W obrębie każdego stylu funkcjonalnego Referentka opisała najbardziej produktywne środki słotwórcze, modele strukturalne i kategorie słotwórcze. I tak w języku mediów skoncentrowała uwagę na międzynarodowych afiksach (sufiksach i prefiksach) oraz sufiksoidach i prefiksoidach, ukazując zarówno podobieństwa, jak i różnice ich statusu w poszczególnych językach słowiańskich. Wnikliwej obserwacji poddany został m.in. komponent strukturalny *-ing*, mający w niektórych językach słowiańskich, np. w rosyjskim i polskim, status sufiksu słotwórczego (w innych językach nie zaszła pełna jego morfologizacja). Dużo miejsca poświęciła Referentka kompozycji i jej rezultatowi – złożeniom. Wśród marginalnych modeli słotwórczych w języku mediów wymieniła wykazujący coraz większą aktywność model tworzenia struktur bez samogłoski łączącej, reprezentowany w przykładach ros. *apm-ceccия*, *секс-мүпизм*, pol. *biznesklasa*, cz. *artdirektor*, *artkino* i in., który według niej wiąże się z niemieckim modelem strukturalnym. Do strefy przejściowej między powyższym modelem i derywatami sufiksalnymi zaliczone zostały struktury z morfemami *-gate* i *-fobia*.

Inne preferencje słotwórcze ma język reklamy, o funkcji pragmatycznej, którego celem jest kształtowanie przekonań i zachowań odbiorców, głównie konsumentów. Charakterystyczne dla tego stylu funkcjonalnego jest stosowanie sufiksów o funkcji ekspresywnej, różnych ucięć, abrewiacji i kontaminacji.

Odmienne środki i sposoby tworzenia neologizmów są charakterystyczne dla socjolektu komputerowego. Występujące tu modele powszechnie znane są w języku potocznym – należą do nich uniwerbizacja, sufiksacja od podstaw skrótownicowych czy dezintegracja (ucięcia). Także w tym stylu funkcjonalnym do budowy nowych wyrazów wykorzystuje się w znacznym stopniu internacjonalne środki słotwórcze.

Różnice co do technik słotwórczych i stosowanych środków formalnych, a także preferencji kategorii słotwórczych w badanych nowych stylach funkcjonalnych są zatem głównie uwarunkowane funkcjonalnie. Łączy zaś trzy nowe style szerokie stosowanie internacjonalnych środków i modeli

słototwórczych do tworzenia neologizmów słototwórczych. Procesy te i zjawiska słototwórcze są przejawem internacjonalizacji, której źródła, używając określenia autorki, leżą w „ameroglobalizacji”.

Prof. Ingeborg Ohnheiser (Uniwersytet w Innsbrucku, Austria) w wystąpieniu pt. *Стирание стилиевых границ в словообразовании и словоупотреблении* przedstawiła przejawy aktywności ogólnych tendencji rozwoju słownictwa: internacjonalizacji i nacjonalizacji, ekspresytywizacji, integracyjności oraz ekonomii środków językowych we współczesnym języku rosyjskim.

Wziąwszy za podstawę analizy struktury słototwórcze języka rosyjskiego zamieszczone w wykazie „Слова и анτισлова года” (za lata 2007–2011), Ingeborg Ohnheiser postawiła sobie za cel ustalenie, czy i w jaki sposób przejawiają się w nich ogólne tendencje tworzenia wyrazów, a także jaki jest ich udział w zacieraniu granic stylowych, z jednej strony, i internacjonalizacji – z drugiej.

Materiał rosyjskich „Слов и анτισлов года” potwierdził kontynuację tendencji rozwojowych słototwórstwa. Wiele bezpośrednich zapożyczeń nominowanych lub wybranych jako „słota roku” odznacza się wyraźną aktywnością słototwórczą, będącą przejawem roli adaptacyjnej i integracyjnej słototwórstwa. Wyrazy pochodne, jak stwierdziła Ingeborg Ohnheiser, realizują regularne sposoby i typy rosyjskiego słototwórstwa. W ramach kompozycji znaczna część tzw. słów roku powstała w wyniku kalkowania i hybrydyzacji. Hybrydyzacja ma miejsce także w zakresie afiksacji, jednak tutaj podstawy słototwórcze częściej niż przy tworzeniu wyrazów złożonych cechuje potoczność.

Mniejszą rolę w tworzeniu nowych wyrazów z listy „Слова и анτισлова года” odgrywają asocjacja i analogia. Zjawiska te są charakterystyczne zwłaszcza dla kontaminacji, nałożeń i ucięć, zarówno w nominacjach z elementami zapożyczonymi, jak i w formacjach tworzonych od rodzimych podstaw słototwórczych. Nie można także pominąć znacznej roli słototwórczych gier językowych, które znalazły odzwierciedlenie w analizowanym słownictwie „Слова и анτισлова года” z lat 2007–2011.

Próbkę ukazania wzajemnych relacji między komunikacją komputerową, kulturą wypowiedzi i regułami derywacyjnymi podjęła **prof. Galina Neščimenko** (Instytut Słowianoznawstwa RAN, Rosja) w referacie pt. *Компьютерная коммуникация в зеркале современной публичной речевой культуры и актуальных деривационных закономерностей (в сопоставительном аспекте)*. Podstawę do rozważań stanowiło stosowanie elektronicznych

mediów w sferze rosyjskiej i czeskiej komunikacji publicznej, począwszy od drugiej połowy XX w. Na przełomie XX i XXI w. tworzy się nowy uzus języka medialnego (funkcją języka jest nadal szybkie reagowanie na zachodzące zmiany i zdarzenia w otaczającym świecie, pojawia się jednak szereg innych jego funkcji). Istotne jest i to, że język standardowy komunikacji publicznej w drugiej połowie XX w. staje się podstawą normatywną języka literackiego. Wyraźne jego cechy to adresatywność komunikacji i „umasowienie” uzusu. Elementem łączącym je, narzędziem niezbędnym do zrealizowania zadania komunikacyjnego jest „uśrednienie” standardu językowego (адресность – усреднение – массовизация). Bez tego powiązania i takiej kolejności nie- możliwa byłaby interaktywność, która jest celem komunikacji.

Przeprowadzona analiza rosyjskiej i czeskiej sytuacji językowej pozwoliła Referentce odnotować zmianę norm językowej etykiety i zachowania w komunikacji publicznej, tworzenie nowej stylistyki komunikacji. Zwiększa się wpływ języka potocznego, wzrasta wykorzystanie ekspresywnych środków formalnych. Na zbliżenie do „masowego” uzusu potocznego, a także wzrost ekspresywności wypowiedzi, przejawiającej się w użyciu wyrażen slangowych, wulgaryzmów i ogólnie szorstkości stylistycznej, zwracali uwagę w swoich pracach badacze czescy i rosyjscy, m.in. František Daneš i Leonid Krysin. Referentka stwierdziła, że tendencje te wykraczają poza ramy reprezentatywnej (wzorcowej) komunikacji publicznej. Niezależnie od obniżenia standardu werbalnego w tej sferze komunikacji publicznej język literacki pozostaje idiomem o dostatecznie szerokim zakresie użycia.

Prognozowanie rozwoju sytuacji językowej i komunikacji publicznej jest według autorki przedwczesne. Z dużą dozą ostrożności można tylko przewidywać – jako jeden z hipotetycznych scenariuszy – powstanie w przyszłości wariantu komunikacji publicznej, stanowiącego konkurencję wobec języka literackiego w tej sferze. Aby ta hipoteza nie potwierdziła się, palącą sprawą jest podniesienie poziomu kompetencji osób aktywnie uczestniczących w komunikacji publicznej. Potrzebna jest przy tym jednolita i konsekwentna strategia w zakresie polityki językowej.

Specyficzne cechy słowotwórstwa w dyskursie cerkiewno-religijnym języka rosyjskiego omówiła **prof. Elena Petruchina** (Moskiewski Uniwersytet Państwowy im. M. W. Łomonosowa, Rosja) w referacie pt. *Особенности словообразования в церковно-религиозном дискурсе русского языка: стилистические функции церковнославянизмов*. Referentka zwróciła uwagę na wzniosły styl,

jakiego kazania duchowieństwa prawosławnego nabierają dzięki stosowaniu cerkiewizmów stylistycznych, będących rezultatem współdziałania języka cerkiewnosłowiańskiego liturgii i języka rosyjskiego kazań.

Szczególną rolę w nadawaniu kazaniom wzniosłego charakteru odgrywają cerkiewizmy słototwórcze. Analizowane teksty pokazują, że derywaty z prefiksami pochodzenia cerkiewnosłowiańskiego – *bo3-*, *ny3-* i *npe-* – w kazaniach nabierają dodatkowego znaczenia. „Wysoka” leksyka z tymi prefiksami oprócz podstawowych znaczeń słownikowych ma dodatkowy element odniesienia oznaczanych czynności, zjawisk i cech do wyższego duchowego świata Boskiego lub związku z tym światem.

Wiele analizowanych kazań ujawnia cechy charakterystyczne dla tekstów artystycznych. Znaczącą rolę w nadawaniu tekstom religijnym cech artystycznych przypisać można środkom słototwórczym i związkom derywacyjnym między rodzinnymi wyrazami. W referacie przywołane zostały liczne przykłady figur stylistycznych tworzonych za pomocą środków słototwórczych, jak np. powtórzenia jednordzennych wyrazów pochodnych, które są charakterystyczne dla „prozy ornamentalnej”.

Referat **prof. Ireny Stramljič-Breznik** (Uniwersytet w Mariborze, Słowenia) pt. *Okazionalno besedotvorje v slovenskih oglasih* mieścił się w głównym nurcie zainteresowań badaczki, dotyczącym neologizmów słototwórczych w języku słoweńskim. W wystąpieniu, bogato ilustrowanym przykładami z prasy, telewizji i internetu, Referentka pogłębiła refleksję nad tworzeniem nowych wyrazów w języku reklamy w słoweńskich mediach w ciągu kilku ostatnich lat, koncentrując się na okazjonalizmach. Przeprowadziła klasyfikację formacji okazjonalnych według kryterium poprawnościowego. W jednej grupie znalazły się okazjonalizmy utworzone według modeli systemowych (np. *slastistika*, por. systemowe *slavistika*, *polonistika*; *netko* por. systemowe *sinko*), w drugiej zaś struktury słototwórcze utworzone według wzorców niesystemowych (np. różnego typu kontaminacje, przykładowo *džafest*, analogicznie do okazjonalizmu *džabest*).

Oddzielne miejsce w referacie poświęcone było tzw. grafoderywatom, wyrazom tworzonym za pomocą różnorodnych środków graficznych i ortograficznych, w tym kombinacji różnych alfabetów, różnych języków, różnych czcionek, różnych znaków arytmetycznych, cyfr itp. (np. rodzime: *ZAkoniK*, *zaŽARite*, *koledarčEk* i z elementami zapożyczonymi w reklamach słoweńskich: *4motion*, *easy2clean*).

Prof. Elena Lukašanec (Miński Lingwistyczny Uniwersytet Państwowy, Białoruś) wygłosiła referat pt. *К проблеме словообразовательной маркировки стилей интернет-коммуникации: мотивированная лексика в онлайн-словарях*. Przedmiotem rozważań było zagadnienie specyfiki procesów derywacyjnych w różnych stylach komunikacji internetowej. Referentka skupiła się na rosyjskim socjolekcie młodzieżowym, reprezentowanym w słownikach online na stronach młodzieżowych. Podstawę do badań stanowił słownik slangu graczy internetowych (*сленг геймеров*) i słownik slangu internetowego (*интернет-сленг*).

Analiza statystyczna slangizmów motywowanych wykazała podobny ich udział w całym zbiorze wyrazów slangowych (niemotywowanych i motywowanych) używanych przez graczy internetowych (72%) i slangizmów internetowych (80%). Zbliżone dane uzyskano w wyniku porównania w gwarze środowisk przestępczych liczby wyrazów motywowanych do ogółu słownictwa w tym socjolekcie. Również struktura formalna derywatów afiksalnych, zwłaszcza sufiksalnych, nie jest specyficzna dla slangu graczy internetowych i slangu internetowego. W obu slangach do tworzenia wyrazów stosuje się bowiem przede wszystkim afiksy i modele słotwórcze wykazujące w języku rosyjskim największą produktywność.

Specyficzną cechą typologiczną slangu młodzieży w internecie są derywaty graficzne (grafoderywaty), a także różnego typu ucięcia. Pierwsze z nich są charakterystyczne dla slangu internetowego, drugie zaś przeważają w slangu graczy internetowych. Zebrane i przeanalizowane dane pozwalają uznać derywaty graficzne i różnego rodzaju ucięcia za stylistyczne wyznaczniki różnych typów slangów młodzieżowych użytkowników internetu.

Referaty zamieszczone w programie bloku słotwórczego zostały opublikowane w tomie *Słotwórstwo a nowe style funkcjonalne języków słowiańskich = Word-formation and the new functional styles of Slavic languages* pod red. Eleny Koriakowcewej (Siedlce: Wydaw. Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, 2013), dzięki czemu Czytelnicy zainteresowani problematyką wzajemnych powiązań między procesami i zjawiskami słotwórczymi we współczesnych językach słowiańskich a stylistyką mają możliwość zapoznania się z pełnymi tekstami, których treść tylko skrótowo przedstawiona została w tym sprawozdaniu.

Bibliografia

Koriakowcewa, E. I. (Red.). (2013). *Słowotwórstwo a nowe style funkcjonalne języków słowiańskich* [Word-formation and the new functional styles of Slavic languages]: papers in thematic sessions: XV International Congress of Slavists. Belarus, Minsk, 20.-27.8.2013. Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego.

Zofia Rudnik-Karwat, Institute of Slavic Studies of the Polish Academy of Sciences, Warsaw

Correspondence: z.karwatowa@ispan.waw.pl

The work has been prepared at author's own expense.

Competing interests: No competing interests have been declared.